

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Otroctví a jeho právní, morální a faktické aspekty

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2014
VII. ročník SVO

Autor: Lucie Kokešová
Konzultant: doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním ve veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 14. dubna 2014

.....
Lucie Kokešová

Ráda bych podkovala paní doc. PhDr. Stanislavu Hýbnerové, CSc. za pomoc, cenné rady, včasně připomínky a vstřícnost při konzultacích ohledně vypracování této práce.

Obsah:

1. Úvod.....	5
2. Otroctví ve své tradiční podobě	6
2.1. Charakteristika otroctví	6
2.2. Historie a vývoj otroctví.....	7
2.2.1. Starověký Řím	7
2.2.2. Transatlantický obchod s otroky.....	8
2.2.3. Otroctví mimo transatlantický obchod	9
2.2.4. Nové území.....	9
3. Novodobé projevy a formy otroctví.....	11
3.1. Sexuální otroctví	11
3.2. Nucené práce	12
3.3. Otročká manželství.....	13
3.4. Děti otroci	13
4. Právní úprava zákazu otroctví.....	15
4.1. Historický vývoj.....	15
4.1.1. Komplexní právní úprava	16
4.2. Konkrétní právní úprava.....	18
5. Snahy o potlačení otroctví	19
5.1. RANTSEV v. Kypr a Rusko	19
5.2. SILIADIN v. Francie.....	20
5.3. C.N. a V. v. Francie.....	21
5.4. Zhodnocení judikovaných případů	22
6. Závěr	23
Seznam použitých zdrojů	25
Přílohy	27
Tabulka . 1: Vývoj transatlantického obchodu s otroky	27
Tabulka . 2: Data zrušení otroctví ve vybraných zemích	27

1. Úvod

Tato práce se vnuje tématu otroctví. A koliv by se mohlo zdát, že v dnešní moderní době již tento fenomén není aktuální a patří pouze do uběhnuté historie, opak je bohužel smutnou pravdou. Otroctví se vyskytuje i nyní, a to nejen v rozvíjejících se zemích nebo v zemích, které nerespektují základní lidská práva a svobody, ale i v zemích plně civilizovaných, moderních a hlásících se k zásadám lidských práv a základních svobod. Moderní podoba, resp. různé formy a projevy otroctví, se sice od tép vodní do značné míry změnila, ale podstata zůstává stejná.

Ústavy nebo obdobné základní zákony v tšiny zemí dnešního civilizovaného světa obsahují ustanovení ve smyslu, že *lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech* a že *základní lidská práva a svobody jsou nezadatelné, nezciizitelné, nepromlžitelné a nezrušitelné*.¹

Již z tohoto elementárního a obecně stanoveného pravidla vyplývá zákaz jakékoliv moci jednoho člověka nad druhým. Jak je tedy možné, že se otroctví stále vyskytuje, a co víc – v některých oblastech přímo vzkvétá, dokonce může být součástí mezinárodního obchodu a zdrojem velkého bohatství? Je reálně možné otroctví zcela a efektivně odstranit? Na tyto otázky si práce klade za cíl odpovědět.

Rozpor mezi skutečným stavem a stavem vyplývajícím z mezinárodních právních závazků v tšiny států světa, až zarážející etnost otroctví v dnešním civilizovaném světě a v mnoha případech tolerance projevů otroctví ze strany zúčastněných osob a v extrémních případech i státních orgánech, jsou hlavní důvody výběru tématu otroctví, stejně jako proměny tohoto fenoménu v průběhu staletí a v různých částech světa a úvahy a zamyšlení, jak otroctví omezit, či nejlépe úplně odbourat, je-li to ovšem reálně vůbec možné.

Práce je strukturována do více částí. První část je věnována charakteristice a stručnému vývoji otroctví, druhá část pojednává o formách a projevech otroctví v dnešní době a v posledních částech jsou vysvětleny snahy o potlačování a předcházení tohoto problému, včetně právní úpravy zákazu otroctví a ochrany svobody každého člověka, a dále také již řešené a soudními orgány judikované případy.

¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., v platném znění, Listina základních práv a svobod, čl. 1.1

2. Otroctví ve své tradiční podobě

Aby bylo možné pochopit současnou podobu otroctví, jeho možné projevy a způsob ochrany, je nutné nejprve otroctví jako takové charakterizovat a stručně nastínit historii a jeho vývoj.

2.1. Charakteristika otroctví

Zamyslíme-li se nad pojmem otroctví, napadne nás zcela určitě vláda jedné osoby nad druhou, vztah nadvlády a závislosti jednoho na druhém.

Otroctví je spojeno s pojmem otrokářství, které se dá charakterizovat jako systém, „ve kterém se využívá práce nesvobodných lidí (otrok), kteří jsou po právní i faktické stránce obchodovatelným majetkem zbaveným osobní svobody. V širším slova smyslu se hovoří o otroctví i v případech, kdy je jedna osoba na druhé natolik závislá, že je nucena pro ni proti své vůli pracovat a je tím zbavena osobní svobody, byť se teoreticky nejedná o stav protiprávní nebo právem přímo definovaný.“² Definicí samotného otroctví je „stav fyzické osoby, která je podle podmínek vlastnického práva nebo jeho některých atributů...“³

Otroctví je tedy charakterizováno nejen faktickou, ale i právní mocí jednoho nad ostatními. Podřízený jedinec není schopen se svobodně pohybovat, ale ani se svou osobností jakkoliv právně disponovat, a o ní dokonce rozhodovat. Je plně podřízen svému pánu. Vedle fyzické a právní moci pána je tradiční otroctví spojeno i s obchodem s otroky, ve kterém jsou podle podmínek koupě a prodeje jako zboží.

V širším slova smyslu je otroctvím i zmíněná závislost jedné osoby na druhé. Tato závislost nutí slabší stranu k podřízenosti a v konečném důsledku může být rovná faktické a právní moci jednoho nad druhým. Právě tento projev otroctví je v současnosti hojnější. V některých případech si navíc ani samy ovládané osoby neuvědomují, že v tomto postavení jsou. O to těžší je rozpoznat tento vztah z vnějšku, případně jeho dalším projevem zabránit a právní a faktickou moc jednoho nad druhým přerušit.

A už je otroctví charakterizováno a pojímáno jakkoliv, je zřejmé, že klíčovým prvkem je ona právní a faktická moc, která činí z některých účastníků právního vztahu tím, v čem bez

² Otevřená encyklopedie WIKIPEDIE, staženo dne 5. 3. 2014 v 17:30 z http://cs.wikipedia.org/wiki/Otrok%C3%A1%C5%99stv%C3%AD#Historick.C3.A9_podoby_otrok.C3.A1.C5.99stv.C3.AD

³ Kolektiv autor Encyklopedického domu, spol. s r.o., Encyklopedický slovník, Encyklopedický dům, spol. s r.o., Praha, 1993, str. 791

jakýchkoliv, by elementárních, práv a porušuje dvě hlavní zásady vztahující se k subjektům jakéhokoliv právního vztahu, a to zásadu rovnosti a zásadu svobody. Tento jev je v moderní civilizované společnosti naprosto nepřijatelný a měl by být zcela vyloučen a potlačen.

2.2. Historie a vývoj otroctví

Otroctví, jeho jednotlivé projevy, obecný postup ve veřejné moci k němu a akceptace i odmítání ze strany společnosti, jsou do značné míry závislé na společenském a státním uspořádání a jeho postupném vývoji. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce se historie vnuje pouze hlavním otrokářským oblastem a aspektům a stručnému vývoji v českých zemích.

2.2.1. Starověký Řím

Poátky otroctví sahají až do starověku, ve kterém byly otrokářské systémy legálně využívány, a co víc – starověký Řím byl na obchodu s otroky a na následném využívání jejich síly existencí závislý.

Otroci se v podřízeném postavení buď narodili, nebo do něj mohli upadnout až následně, například pro dluhy, jako váleční zajatci nebo jako otroci doasiní, kteří si odpracovávali škodu způsobenou svému budoucímu pánovi.

Stejně jako se mnilý zprosobý užití otrok, mnilý se i zprosobý, kterými mohlo být otroctví ukončeno. Od předvodních dob, kdy bylo otroctví převážně celoživotní více-generační záležitostí, dospěl starověký Řím k mnoha zprosobám, kterými pán otroka propouštěl na svobodu, a to buď ze své vlastní vůle, nebo na základě vykonání nějakého určitého skutku. I propuštěný otrok však v tšinou zstával postavený mimo společnost a svůj předvodní statut si nesl s sebou.

Velkou změnou v chápání otroka přineslo až křesťanství. Na jeho základě se rozdíl mezi otroky a obyvateli začal potírat a otrokářský systém postupně přešel do systému feudálního.

Obdobně jako ve starověkém Římě se otroctví užívalo a vyvíjelo i v ostatních státech zbytku světa a jeho pozstatky a projevy se postupně přenesly do nastupujících feudálních systémů.

2.2.2. Transatlantický obchod s otroky

Transatlantický obchod je bezpochyby nejmasivnějším projevem otrokářství ve své době.

Tento obchod započal v souvislosti s procesem námořních objevů a datuje se zhruba od poloviny patnáctého století. Od té doby obchod s africkými otroky vzkvétal, zejména v souvislosti s pěstováním cukrové třtiny v oblasti Středomoří a s touhou Evropanů získat přístup na trh se zlatem. Obyvatelé afrického kontinentu byli násilně zotročeni a poté smotročeni za zlato. V 15. století tvořily příjmy z obchodu se zlatem markantní část evropského bohatství. Toto prvenství bylo překonáno až v 17. století, a to příjmy z obchodu s otroky.

Významným prvkem v transatlantickém obchodu s otroky byla kolonizace nejen amerického kontinentu. Tato započala od 16. století a účastnily se jí postupně všechny významné evropské velmoci – nejprve Španělsko a Portugalsko, později také Francie, Velká Británie a Nizozemí.

V amerických koloniích bylo nejprve jako pracovní síla využíváno původní domorodé obyvatelstvo – indiáni. Ti se ale postupem času ukázali jako nevhodní pro těžkou fyzickou práci. Jejich nahrazení Afričany vedlo k rozkvětu obchodu s africkými otroky, který se ukázal být výhodnější a především výnosnější. V 18. století se obchod s otroky nejvíce rozvíjel v Mexiku a Spojených státech amerických. Zejména v jižních státech amerických byli otroci užívaní bohatými rodinami pro práci nejen v zemědělství⁴, ale také v domácnostech, při výchově dětí apod. Otroci se stali rodinným majetkem, součástí rodiny, jednalo se o zcela jiný projev než ve starověkém Římě, ale závislost a podřízenost otroků svým pánům zůstala zachována.

V době svého největšího rozmachu začal obchod s otroky rozdělovat společnost na stoupence a odpůrce otrokářského systému. Jako reakce na nesouhlas části společnosti s existencí otroctví byl v roce 1790 vydán desátý dodatek k americké ústavě, který opravoval jednotlivé státy, aby se řídily vlastními otrokářskými kodexy a roku 1808 začal platit zákaz dovozu otroků.

Všechny spory o postavení otroků a významu otrokářského systému v amerických státech vyvrcholily v ten nejznámější, tedy občanskou válku Severu proti Jihu. Příčin jejího vzniku bylo více, ale používání otroků v jižních státech patřilo k jedné z nich, resp. bylo formální záminkou vzniku tohoto konfliktu. Konec občanské války přinesl mimo jiné i definitivní

⁴ Zejm. v oblasti pěstování bavlny se otrokářství stalo pilířem zemědělského sektoru.

zákaz otroctví v USA, a to t ináčtým dodatkem ústavy, který se stal její sou ástí dne 18. prosince 1865.

Po zákazu otroctví vyvstal problém se zapojením osvobozených otrok , v tšinou afroameri an , do spole nosti a b žného života. V tšina amerických obyvatel nepovažovala osvobozené otroky za plnoprávné ob any. I nadále byli využívání jako pracovní síla, ale za minimální plat, a trvalo ješt n kolik desetiletí, než se pln zapojili do americké spole nosti.

Na zbytku amerického kontinentu bylo otroctví rušeno v pr b hu 19. století: v Argentin v roce 1813, v Chile v roce 1823, v Mexiku v roce 1829, v Peru v roce 1851 apod.⁵

2.2.3. Otroctví mimo transatlantický obchod

Ve zbývajících ástech sv ta nebyl obchod otroky natolik markantní jako v oblastech výše zmín ných, ale otroci byli využívání tém všude.

Co se zrušení otroctví týká, docházelo k n mu již od 14. století, data stru n shrnuje tabulka (zmín ny jsou vybrané zem a zajímavá data), která tvo í p ílohu . 2 této práce.

2.2.4. eské území

V eských zemích je tradi ní otroctví doloženo zhruba do 12. století. A koliv otroctví nep edstavovalo hybnou sílu ekonomiky a nejsou známy ani jeho konkrétní projevy í údaje o jeho právní regulaci, zákazu í zrušení, byla Praha v pr b hu 10. století jedním z hlavních center obchodu s otroky, a to zejména díky své výhodné poloze – jako centrum Evropy p edstavovala i centrum veškerého obchodu a k ížovatku v tšiny obchodních cest.

Za specifický poz statek otroctví by se dalo považovat nevolnictví a roboty. Nevolnictví je formou závislosti mezi nevolníkem a pánem, majitelem p dy, na které nevolník jako rolník pracuje. Nevolník byl fyzicky závislý na pánovi, nemohl se voln st hovát a byl povinen mu projevovat úctu.

P edch dci nevolník byli kolóni, formáln svobodní potomci otrok , kte í se usadili na p d , kterou obhospoda ovali vým nou za ochranu majitele p dy a p dy samotné p ed nájedzy barbar a jiných nep átelských kmen . Z prvotní povinnosti spojené s p dou se vyvinula p ísaha pánovi o v rnosti a povinnosti platit pen žní rentu za užití p dy, ímž se statut nevolníka stával siln jším a závislejším na pánovi. Kone ným projevem nevolnictví byla povinnost robotovat, odvád t panské dávky, povinnost omezovat s atky mezi nevolníky

⁵ Vývoj transatlantického obchodu v íslech je uveden v tabulce, která tvo í p ílohu . 1 této práce.

a nemožnost st hovat se ze sv ěné p dy. De facto se jednalo o otroctví v širší slova smyslu, nebo byly napln ěny prvky závislosti a pod ězenosti nevolník .

Nevolnictví bylo v ěeských zemích zrušeno patentem Josefa II. roku 1781, roboty byla zrušena v roce 1848.

3. Novodobé projevy a formy otroctví

Otroctví ve své tradiční formě se dnes, až na pár výjimek, které bychom našli zejména v některých afrických zemích, již téměř nevyskytuje. Postupem času se otroctví přizpůsobilo podmínkám, ve kterých je praktikováno a vyvinulo se do nových nebo známých forem. Jedná se o otroctví v širším slova smyslu, které obecně bývá nazýváno jako vázané práce a představuje nejrozšířenější formu otroctví. Vázané práce se nejvíce vyskytují v oblastech, jako je Pákistán, Nepál, Čína a Indie. Jako příklad zemí, ve kterých stále přetrvává otroctví ve své tradiční podobě, lze uvést Súdán nebo oblasti Saharské pouště.

Podle odhadů organizace *lov k v tísni* je v současné době ve světě zotročeno zhruba 27 milionů lidí.⁶ Zhruba 19 milionů osob je vykořisťováno a zotročeno v soukromých ekonomikách jednotlivci a podniky.

Novodobé formy otroctví vycházejí ve většině případů ze strádání, deprivací, slabosti nebo bezmoci zneužívaných osob. Navíc společnost disponuje nadbytkem potenciálních otroků – jejich provozní náklady jsou nízké a dají se nalézt téměř kdekoli. Otrokáři se tak nesnaží o co nejstabilnější a nejdelší využití zneužívaných osob, ale právě naopak – vytváří se prostor pro špatné zacházení, zneužití lidské síly a schopností do absolutního maxima a případné rychlé nahrazení již nepotřebnými novými. O to horší se jeví fenomén otroctví v současné podobě, nebo ve své extrémní formě směřuje k naprosto bezohledné likvidaci slabší osoby.

K novodobým formám otroctví se nesporně řadí formy dále vyjmenované, které jsou reálně nejrozšířenější, ne však jediné.

3.1. Sexuální otroctví

Sexuální otroctví jako takové není novým projevem otroctví, jeho počátky sahají až do starověku. To, které se však vyskytuje v dnešní době, je mnohem závažnější a představuje jednu z reálných současných podob otroctví, a proto je za moderní formu odbornou literaturou označováno.

Sexuální otroctví se projevuje mnoha způsoby, ale jeho nejextrémnějším projevem je obchod s lidmi za účelem sexuální exploatace napříč celým světem. Tento obchod je založen na prodeji dívek, mladých žen a mladých chlapců a mužů, kteří jsou násilím nuceni

⁶ Zdroj: VARIANTY – vzdělávací program společnosti *lov k v tísni*

k prostituci. V tšinou jsou k tomuto obchodu zneužívány mladé ženy, které p ijíždí do cizí zem za prací, studiem nebo i na dovolenou. Tyto ženy jsou uneseny, zbaveny osobních doklad a všech prost edk , drženy v nelidských podmínkách, následn prodány a nuceny k prostituci. Po prodeji se stávají vlastnictvím toho, kdo je koupil a jeho prost edkem k výd lku. Ve v tšin p ípad využívají obchodníci s lidským masem omamných látek k udržení žen naživu. Pouze malé procento unesených a takto zneužitých žen se poda í zachránit, v tšina z nich z stává navždy ztracena.

Obchod se ženami a d tmi je celosv tov nejrozší en jším a t etím nejrychleji rostoucím „odv tvím“ mezinárodního obchodu. Ani eská republika není tohoto problému ušet ena, navíc se ob mi stávají stále mladší dívky.

Podle odhadu Mezinárodní organizace práce (dále jen „ILO“) jsou ve sv t ro n obchodovány asi dva miliony lidí. Ženy a dívky se na tomto obchodování podílí mírou 55%, muži a chlapci zbylými 45%.⁷

Problémem sexuálního otroctví je, že je neodmysliteln spjato s chudobou. V mnohých p ípadech se ženy stávají jeho p edm tem dobrovoln , a kv li zabezpe ení své rodiny nebo z dvodu drogové závislosti, kterou se v tšina novodobých otroká snaží u dívek vyp stovat. V mnohých kulturách je navíc sexuální otroctví spojeno s tradicemi i je tradicemi omlouváno a zakrýváno. Sexuální otroctví a s ním spojený obchod s bílým masem by se dal p irovnat k boji s v trnými mlýny, nebo je prakticky nemožné omezit všechny výše zmín né vlivy.

3.2. Nucené práce

Nucené práce mohou být vykládány v užším i širším pojetí. V užším pojetí se jedná o nucené práce spojené s nátlakem vládních i militárních skupin. V širším pojetí se jedná o jakékoliv nedobrovolné práce. K širšímu pojetí se p íklání i tato práce.

Podstatou nucených prací je, že jedna osoba nutí jinou osobu, aby pro ni nebo pro n koho jiného vykonala ur ité práce, a to za minimální odm nu, která m že mít formu pen žní, spíše ale naturální. V t chto p ípadech nejsou pracujícím osobám poskytovány ani základní pot eby, jsou asto drženy v nevhodných podmínkách. K nuceným pracím jsou asto zneužívané n jakým zp sobem znevýhodn né skupiny osob.

M že se jednat o politické v zn , kte í jsou nuceni státní mocí k výkonu ur itých inností, bez ohledu na jejich fyzické a duševní vlastnosti a zejména následky, které tato práce

⁷ Zdroj: láněk Obchodování s lidmi – novodobé otroctví, kolektiv autor státního zastupitelství (Mgr. Danuta Koné Król, JUDr. Ingrid Záhorová-Nedbálková, JUDr. Jana Zezulová Ph.D.)

bude mít na jejich život a zdraví. Typickým příkladem bylo období nacistické okupace a poté komunistického režimu, kdy státní a programově nevhodné skupiny osob byly v rámci výkonu trestu nuceny k otročké práci.

Nucené práce mohou být založeny i na pouhé fyzické péči jednotlivce. V roce 2005 byl ve Španělsku odhalen případ, kdy skupina lidí zneužívala k otročké práci mentálně postižené pro práci v zemědělství.

Také nucené práce jsou poměrně často ešitelné, nebo ve většině případů se jedná o případy, které se dějí převážně v soukromí, a je téměř nemožné je odhalit.

3.3. Otročká manželství

Za otročké lze považovat tři formy s atku: s atek v nízkém věku, při kterém jsou oddávány dívky od 10 let, aniž by měly možnost se o tomto s atku informovat či s ním souhlasit. Tyto s atky v většinou končí t žkým fyzickým násilím a snahou manželku v tomto svazku „udržet“ za každou cenu. Další formou otročkého s atku je nucený s atek. Tato forma je rozšířena v Indii a středoaasijských republikách. Dívky jsou unášeny a násilím nuceny ke s atku s muži z vedlejších vesnic.

Posledním projevem jsou otročká manželství v nejužším smyslu. V některých afrických státech⁸ jsou dívky v raném věku prodávány jiným rodinám nebo jsou zasvěcovány kněžím a duchovním, aby rodina odčinila zloiny či p estupky, které v minulosti spáchala nebo aby se vykoupena ze zloiny a p estupky, které by v budoucnu spáchat mohla. V těchto případech je s dívkami a ženami jednáno jako s věcmi, jsou zbaveny veškerých práv a jakékoliv možnosti o sobě samých rozhodovat, slouží jako domácí a sexuální otrokyně. Tradice darování panny má v Africe hluboké kořeny a místní lidé jsou plně přesvědčeni o její správnosti. V extrémních případech mají kněžím 50 otroky, se kterými jsou později oddáni, jako jejich manželky jim otrokyně rodí děti, starají se o ně a mají povinnost je poslouchat a respektovat, to vše v nelidských podmínkách a bez jakékoliv možnosti to změnit.

3.4. Dětsí otroci

Otázka dětských otroků je ve společnosti velice citlivá, a proto také ostře sledovaná. Otázka dětských otroků patří mezi oblasti ochrany lidských práv, které se v posledních letech

⁸ Zejména v Ghanu, Togu, Beninu a Nigérii

nejz eteln ji rozvíjí. Nej etn ji doložené jsou p ípady z oblastí Perského zálivu, jižní Asie a západní a st ední Afriky, ale zejména sexuální d tské otroctví je provozováno po celém sv t .

D tské otroctví se mimo jiné projevuje extrémní formou d tské práce. Definicí d tské práce je „jakákoliv práce provád ná osobou mladší 15-ti let. Dále se jedná o práce provád né osobami do 18-ti let v nevhodných podmínkách.“⁹

D ti jsou nuceny k práci v podmínkách, které ohrožují jejich život a zdraví. Mnohdy se jedná o jejich zneužívání v rámci ozbrojených konflikt ů a válek. D tští otroci jsou zraniteln ější než ti dosp ělí, a o to více jsou ponecháni na milost sv ým otroká m. D ti otroctvím postižené se velice t ůžko navrací do p vodních podmínek a jsou poznamenány na celý sv ět j život.

Dle odhad ů ILO se po et d tí pod 14 let pracujících v nep íznivých podmínkách pohybuje kolem 80 milion ů. Mezi tyto d ti se adí i d tští otroci.

⁹ P vodní zn ění citace: Sislin J., Murphy K., National Research Council, Approaches to Reducing the Use of Forced or Child Labor, National Academies Press, 2007, str. 2

4. Právní úprava zákazu otroctví

Prvním krokem, kterým se státy již od minulosti snaží otroctví zabránit, je právní úprava jeho zákazu. V dnešní době je tato úprava obsažena na mezinárodní úrovni a sjednocuje tak státy světa, aby tomuto problému předcházely společnými silami. Vedle úpravy mezinárodní má většina států také úpravy vnitrostátní.

4.1. Historický vývoj

Cesta právní úpravy otroctví, resp. právní úpravy zákazu otroctví, k její dnešní podobě byla celkem složitá. Zpočátku se státy úpravou otroctví nezabývaly, neboť toto bylo součástí téměř každé společnosti a patřilo k tradičnímu společenskému uspořádání.

Velký zlom představovaly výše zmíněné konflikty spojené se změnou společnosti a společenského vnímání otroctví, jak jsou popsány výše. Otroctví ve své tradiční podobě se navíc začalo postupně vytrácet. Téměř zcela se tradiční otroctví vytratilo s nástupem průmyslové revoluce, která s sebou mimo jiné přinesla i potřebu pracovní síly, která je však (a už jakýmkoliv vhodným nebo nevhodným způsobem) zaplácena. Na tradiční formy otroctví začaly v nové společnosti navazovat nové dosud do té doby neznámé formy.

Na společenské změny a s nimi spojenou nutnost změny rozvíjející se mezinárodní spolupráce reagoval Vídeňský kongres konaný ve Vídni pod vedením rakouského císaře, uherského a českého krále Františka I., který byl zastoupen ministrem zahraničí Metternichem v období od 1. října 1814 do 9. června 1815. Toto setkání zástupců většiny evropských zemí si kladlo za cíl upravit Evropu po napoleonských válkách, resp. upravit nejdůležitější otázky prostřednictvím mezinárodních smluv. Právě v této souvislosti byl na mezinárodní úrovni poprvé oficiálně zmíněn také zákaz otroctví. Tato zmínka vedla k deklaraci zákazu s otroky v rámci závazného aktu. Státy v této deklaraci obchod s africkými otroky výslovně odmítly.¹⁰ Ačkoli nebyla deklarace právně závazná a pozornost Vídeňského kongresu směřovala zejména k regionálnímu a společenskému uspořádání Evropy po napoleonských válkách, je tato deklarace prvním významným krokem k modernímu pojetí zákazu otroctví.

I přes přijetí deklarace týkající se zrušení obchodu s africkými otroky nebyla Evropa v době Vídeňského kongresu (a ještě také několik desetiletí poté) připravena na to, aby otroctví v nově upravené pozornosti a aby jeho zákaz závazným způsobem upravila. Na které státy otroctví ještě zcela neodsoudily, na které ho navíc ještě stále také

¹⁰ Viz Deklarace Vídeňského kongresu týkající se zrušení obchodu s africkými otroky neboli obchodu s otroky ze dne 8. 2. 1815, která tvoří přílohu č. 3.

využívaly¹¹. Navíc byl problém otroctví opomíjen, nebo ho zastíraly jiné problémy tehdejší společnosti a tehdejšího mezinárodního uspořádání.

Zásadní změna na pojetí zákazu otroctví nastala až po první světové válce vlivem uvedení si moderních společenských zásad a nutnosti klíčových změn. Klíčovým právním instrumentem je Úmluva o zákazu otroctví z roku 1926, která má velký význam a vliv až do současnosti. Tato úmluva přinesla první legální definici otroctví a obchodu s otroky, a to že *otroctví jest stav nebo poměr osoby, nad níž se vykonávají některé nebo všechny složky práva vlastnického*. Obchod s otroky je v úmluvě definován tak, že *zahrnuje každé jednání, spočívající v polapení, nabytí nebo postoupení osoby s úmyslem uvést ji v otroctví; každé jednání spočívající v nabytí otroka s úmyslem prodati nebo vyměnit jej; každé jednání pozostávající v postoupení, prodejem nebo výměnou, otroka nabytého s úmyslem, aby byl prodán nebo vyměněn, jakož i v bec každé jednání, pozostávající v obchodu otroky nebo v jejich dopravě*.¹² Tato úmluva jasně stanovila postoj států k obchodu s otroky a vymezila zákazy a hranice nakládání s jinými lidmi. Úmluva o otroctví je spolu s dalšími konkrétními instrumenty, které s ní souvisí nebo na ni navazují, v nově upravené pozornosti v následujících kapitolách.

Zákaz otroctví se postupem času spolu s mezinárodní právní regulací vyvinul jako *ius cogens* a musí být na mezinárodní úrovni striktně dodržován všemi státy.

Právní úprava zákazu otroctví se dá rozdělit na obecnou právní úpravu otroctví a dále na právní úpravu související s jeho jednotlivými projevy, tj. právní úprava ochrany žen, dětí apod. Právní úprava obecná se dá dále rozdělit na úpravu obsaženou v dokumentech upravujících základní lidská práva komplexně a právní úpravu, která se zaměřuje pouze na právní úpravu otroctví, resp. jeho zákazu.

4.1.1. Komplexní právní úprava

Otroctví je jako nežádoucí jev upraveno ve všech základních lidsko-právních dokumentech.

Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948 upravuje zákaz otroctví ve svém čl. 4, který říká, že *nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány*. Souvisejícími články jsou čl. 1 o rovnosti všech a čl. 5, který mimo jiné zakazuje nelidské a ponižující zacházení, které otroctví doprovází. Tato deklarace

¹¹ Viz Tabulka 2.

¹² 1. 1 Úmluvy o otroctví, publikace pod č. 165/1930 Sb.

upravuje jak samotné otroctví a z toho vyplývající všechny formy nucené práce, tak i související obchod s otroky, tedy obchod s lidmi. A koliv je deklarace nezávazným právním dokumentem, dovozuje se její závaznost jako závaznost právního oby eje. Zásady, které jsou v této deklaraci upravené, jsou natolik elementární, že jsou považovány za právní oby ej, kterým se ídí nejen ěnské státy OSN.

Úmluva o ochran ě lidských práv a základních svobod ve zn ění pozd ějších protokol (dále jen „Úmluva“) je regionální lidsko-právní úmluvou sjednanou v rámci Rady Evropy. Tato úmluva byla podepsána v ěm dne 4. listopadu 1950. V ěské republice byla vyhlášena pod ě. 209/1992 Sb. Úmluva je závazným dokumentem pro všechny ěny Rady Evropy. Úmluva stanoví i související systém ochrany v ní stanovených práv, a to prost ědnictvím Evropské komise pro lidská práva, Evropského soudu pro lidská práva a Výboru ministr ě. Nejd ěžit ěším ělánkem této soustavy je Evropský soud pro lidská práva, nebo ěp ějímá také individuální stížnosti osob. Jeho judikatu ě v souvislosti s otroctvím je v nována následující kapitola.

Úmluva stanoví zákaz otroctví v ěl. 4, ve kterém íká, že *nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví a od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce*. Dalšími souvisejícími ělánky jsou zejm. ěl. 3 o zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, ěl. 5 upravující právo každého na osobní svobodu a ěl. 1, který stanoví všeobecnou povinnost respektovat lidská práva.

K Úmluv ě se hlásí také Evropská unie a má za cíl k ní ěp ěstoupit a tím pádem z ní ud ělat závaznou vn ější smlouvu. Na Úmluvu se odvolává i v Listin ě základních práv EU, která je od ěp ějetí Lisabonské smlouvy závazná jako sou ěást primárního práva EU. ělánky týkající se otroctví jsou víceměn ě totožné. Do svého ěl. 5, který se týká zákazu otroctví, Listina navíc ješt ěp ěidává, že *obchod s lidmi je zakázán*.

Z výše uvedených zn ění ustanovení Všeobecné deklarace, Úmluvy a Listiny základních práv EU je jas ě patrná vzájemná provázanost mezinárodn ě-právní úpravy lidských práv. I z toho se dá dovodit jejich d ěležitost a hlavn ě povaha ius cogens.

Vedle výše změn ěných dokument ě obsahují související úpravu mimo jiné také Mezinárodní pakty o ob ěanských a politických právech a o hospodá ěských, sociálních a kulturních právech, oba z 16. prosince 1966, v ěské republice vyhlášeny pod ě. 120/1976 Sb.

4.2. Konkrétní právní úprava

Úmluva o otroctví byla sjednána 25. září 1926 v Ženevě v rámci Společnosti národů, navazovala na všechny předchozí snahy států o omezování zejména obchodu s africkými otroky. Pro Československou republiku nabyla úmluva účinností dnem 10. října 1930 a byla publikována pod č. 165/1930 Sb. z. a n.

Smluvní strany se touto úmluvou zavázaly *zabránit a potlačit obchod otroky a usilovat o postupné a co nejrychlejší úplné potlačení otroctví ve všech jeho podobách*.¹³ Úmluva o otroctví obsahuje dvanáct článků, ve kterých mimo jiné definuje otroctví, obchod s otroky a stanoví výjimky pro nucenou a povinnou práci – ta smí být vykonávána pouze pro veřejné účely, nesmí se rozšířit do stavu obdobnému otroctví a státy se vynasázejí ji co nejdříve zcela odstranit. Za každé použití nucené a povinné práce proti účelům Úmluvy o otroctví nesou zodpovědnost konkrétní úřady veřejné správy. Jako orgán kontroly a řešení případných sporů byl ustanoven Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti.

Na Úmluvu o otroctví navazovala Dodatková úmluva OSN o odstranění otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik obdobných otroctví ze dne 7. září 1956, která rozšířila definici otroctví a obdobných praktik a pod svůj rámec zahrнула také nucené svatby a vykoisování dětí.

Vedle zmíněných úmluv stojí také Úmluvy ILO, a to Úmluva o nucené nebo povinné práci ze dne 28. června 1930 a Úmluva o odstranění nucené práce ze dne 25. června 1957. Tyto úmluvy definují nucenou práci jako *jakoukoliv práci nebo službu, která je od jakékoliv osoby vynucena pod hrozbou jakéhokoliv trestu a pro kterou se taková osoba sama nenabídla*. Navazující úmluva mimo jiné zavázala své členy k úplnému potlačení nucené práce a zakázala ji zneužívat jako jakoukoliv formu nátlaku a dále označila prostitutici za jednu z forem dětské práce. Na základě tohoto stanovení je na mezinárodní úrovni prostitutice považována za formu vykoisující dětské nucené práce.¹⁴

S úmluvami ILO souvisí také Úmluva o ochraně mzdy z roku 1949 a Deklarace o základních zásadách a právech v práci z roku 1998. I v oblasti konkrétních úprav je patrná vzájemná provázanost těchto jednotlivých úprav.

Dále je problematika otroctví upravena v mnoha souvisejících oborových dokumentech.¹⁵

¹³ 1. 2 Úmluvy o otroctví, publikace pod č. 165/1930 Sb.

¹⁴ Dunovský J., Mitlohner M., Hejčík K., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě, Grada Publishing s.r.o., Praha, 2005, str. 34-36

¹⁵ Výčet těchto nejdejších je uveden v příloze č. 4.

5. Snahy o potlačení otroctví (se zaměřením na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva)

Snahy o potlačení otroctví začínají u každého státu, který svými vnitrostátními orgány dohlíží na dodržování právních norem a trestá veškeré případy jejich porušení.

Vedle vnitrostátních snah se praktikuje také spolupráce na mezinárodní úrovni. Tato spolupráce může mít formu předávání informací, vedení mezinárodní evidence osob i jednotlivých případů nebo společných zásahů proti probíhajícím praktikám.

Velkou roli hrají rozhodnutí o existujících případech. Tato rozhodnutí mohou mít funkci ochrannou, reparační, satisfakční nebo slouží jako příklady zbytku společnosti a precedenty pro možné vnitrostátní rozhodování.

Právě judikatura mezinárodních soudů odkrývá a vykládá jednotlivé případy otroctví ve vlastní, aplikuje vztahující se regulaci na tyto případy a napomáhá rozšiřovat povědomí o nebezpečných situacích. Z mezinárodních justičních orgánů je bezpochyby nejvýznamnější Evropský soud pro lidská práva, jehož některá rozhodnutí jsou uvedena níže jako reálné a existující případy otroctví v 21. století. Oblast otroctví nepatří k často projednávaným oblastem.

Uvedená rozhodnutí slouží jako případové studie k tématu.

5.1. RANTSEV v. Kypr a Rusko

Rozsudek v této věci byl vydán 7. ledna 2010 a byl prvním rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva, který se týkal přeškrtnutí obchodu s lidmi pro potřeby sexuálního průmyslu. Ačkoli není tento projev otroctví v Úmluvě výslovně zmíněn, podléhá soud podle čl. 4, tedy zákaz otroctví a nucené práce, a dovodil řadu závazků, které v souvislosti s ním pro státy vyplývají.

V tomto řízení se jednalo o dceru stávkového, ruského občana. Ta odjela v roce 2001 na Kypr jako „kabaretní umlkyně“. Brzy po svém příjezdu zjistila, že se nejedná o místo umlkyně, ale prostitutky, a proto odešla z bytu, ve kterém v souvislosti s výkonem práce bydlela. Manažer podniku se snažil o její vyhoštění z Kypru, po několika dnech ji z místní diskotéky dovedl na policii, kde se dožadoval, aby byla dívka vyhoštěna. I přesto, že dívka nebyla na seznamu osob nelegálně se na Kypru zdržujících, nebyla opilá nebo pod vlivem omamných látek a nebyl dán sebemenší důvod pro její zadržení na policejní stanici, byla

dívka na policejní stanici na část dne zadržena. Vzhledem ke skutečnosti, že dívka nebyla na seznamu nežádoucích osob, odmítli policisté uinit v této věci jakékoliv kroky a dívku později propustili. Dívka byla odvedena mužem, který ji přivedl, do soukromého bytu. Ráno bylo dívka bezvládně nalezeno pod balkonem pokoje, ve kterém byla držena. Na balkon byla na zábradlí přivázaná přikrývka a případ byl uzavřen jako nehoda přetížení. Při vyšetření bylo kyperskými úřady bráneno stěžovateli, aby se tohoto účastnil a procesně nebylo vyšetření vedeno správně. Navíc ani Ruské úřady neprovedly šetření, za jakých okolností byla dcera stěžovatele najata.

Stěžovatel mimo jiné namítal porušení čl. 4, tedy zákazu otroctví a nucené práce, a čl. 5, práva na svobodu, Úmluvy. Soud jednomyslně rozhodl o porušení čl. 4 Úmluvy Kypru a Ruskem. Kypr tento nárok porušil tím, že *nesplnil povinnost stát chránit oběti obchodování a vyšetřování a v případě, že je toto odhaleno, včas je vyšetřit a zakrojit*.¹⁶ Rusko *nesplnilo pozitivní povinnost vybudovat odpovídající legislativní a správní systém a přijmout odpovídající opatření k ochraně potenciálních obětí obchodování s lidmi*.¹⁷

5.2. SILIADIN v. Francie

Rozsudkem z 26. července 2005 judikoval soud porušení čl. 4 Úmluvy. Význam tohoto rozsudku spoívá především v konstatování pozitivní povinnosti smluvních států, a to povinnosti hmotného charakteru, která se vyskytuje v uvedených ustanoveních.

Stěžovatelka se jako nezletilá nelegálně přistěhovala do Francie. Byla v kontaktu s francouzskou rodinou, která jí slibovala legalizaci jejího stavu výměnou za péči o děti a o domácnost bez jakékoliv mzdy v podmínkách, které se dají považovat za nelidské. Stěžovatelka byla v těchto podmínkách držena bez osobních a cestovních dokladů, ty jí rodina zabavila hned po jejímu příchodu. Reálně se tedy stěžovatelka stala neplacenou služkou rodiny bez jakékoliv možnosti o sobě samé rozhodovat. Za daných okolností byla stěžovatelka soudem považována za zranitelnou osobu.

Soud v tomto rozhodnutí zopakoval ustálený názor, že pozitivní povinnost obsažená v čl. 1 Úmluvy ve spojení s čl. 3 smluvními stranám ukládá přijmout opatření schopná zabránit tomu, aby byli jednotlivci nacházející se pod jejich jurisdikcí vystaveni špatnému zacházení, a to i ze strany soukromých osob. Uprávně také, že zejména děti a jiné zranitelné osoby mají právo na ochranu ze strany státu, a to ve formě účinné prevence, která je ochrání od podobn

¹⁶ Rozsudek ESLP 25965/04-Rantsev proti Kypru a Rusku - obchodování s lidmi

¹⁷ tamtéž

závažných zásahů do osobní integrity. Soud dále konstatoval, že články 1. 4 Úmluvy zakotvuje spolu s články 1. 2 a 3 jednu ze základních hodnot demokratických společností tvořících Radu Evropy a že pozitivní povinnosti, které státu plynou z článku 1. 4 Úmluvy, přikazují kvalifikovat každé jednání udržující jinou osobu v podobné situaci jako trestný čin a jako takový ho účinně trestat.

5.3. C. N. a V. v. Francie

Stěžovatelkami jsou dvě sestry narozené v Burundské republice ve střední Africe, které se zprostředkovaně přes svoji tetu přestěhovaly do Francie, kde se měly starat o její domácnost. Jedné ze sester bylo dovoleno chodit do školy a stýkat se s jinými lidmi. Druhá ze sester byla držena v domě, byla nucena do těžké práce a nemohla navštěvovat školu, ani se s nikým kromě rodiny své tety stýkat. Podmínky, ve kterých byly sestry nuceny žít, byly zcela nevyhovující – neměly přístup do koupelny, nemohly udržovat svoji osobní hygienu, byl jim umožněn přístup pouze na provizorní toaletu. Sestra, která byla povinna se starat o dům, byla navíc držena v naprosté izolaci. Když dosáhla plnoletosti, ne získala vlastní doklady, které by legalizovaly její postavení, a vše nasvědčovalo tomu, že je její pobyt ve Francii ilegální. Navíc jí bylo ze strany tety a strýce vyhrožováno navrácením do země svého narození a odtržením od sestry. Mnohokrát byla hospitalizována v nemocnici, vždy však pod jiným jménem než koho z rodiny.

V roce 1999 se podařilo místnímu sdružení na situaci upozornit a státní úřady zahájily vyšetřování. Strýc stěžovatelek, který byl zaměstnancem UNESCO, byl zbaven své imunity a byl obviněn z porušování osobní důstojnosti. Následné odvolací řízení bylo rozhodnuto v neprospěch stěžovatelek, které se proto obrátily na Evropský soud.

Evropský soud jednomyslně dovodil porušení článku 1. 4 v případě sestry, která byla nucena k práci, pokud jde o pozitivní povinnost státu nastavit právní a správní rámec pro účinný boj proti otroctví a nucené práci. Francie byla povinována zaplatit této ze sester 30.000 EUR jako náhradu způsobené újmy.

Důležitým prvkem tohoto rozhodnutí bylo, že v jeho rámci byla nucená práce definována dvěma prvky, a to svým výkonem pod hrozbou trestu a proti vůli dané osoby. Hrozbou trestu přitom nemusí být pouze násilí či smrt, ale například hrozba odebrání dokladů, navrácení do země původu nebo udání úřadům v případě nelegálního pobytu osoby. Všechny tyto okolnosti se posuzují na základě daného souhlasu – musí se však vzít v úvahu veškeré okolnosti souhlasu. Souhlas, který byl získán zneužitím důvěry či podvodem, je proto bezvýznamný.

5.4. Zhodnocení judikovaných případů

Z rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že čl. 4 Úmluvy je ze strany ve většině vykládán velice široce.¹⁸

Aby se dal tento výklad použít, musí se jednat o takovou nedobrovolnou práci, která přímo nebo nepřímo ohrožuje život, zdraví, osobnost nebo následný vývoj fyzické osoby. Porušení čl. 4 Úmluvy je v naprosté většině případů spojeno i s porušením článků souvisejících. Judikovaný názor soudu je naprosto pochopitelný, a to již ze samotného srovnání podstaty a relevance jednotlivých případů.

¹⁸ Některé případy, které soud za porušení čl. 4 Úmluvy nepovažoval, jsou stručně charakterizovány v příloze 5.

6. Závěr

Práce se zabývá poměrně citlivým, ale společensky závažným tématem a klade si za cíl odvodnit, proč v dnešní moderní době respektující základní lidská práva a svobody přetrvává otroctví, panství a moc jedné osoby nad druhou. Odpověď se dá najít v historických souvislostech, podmínkách společnosti a především v sobecké touze člověka po moci a bohatství, k jejichž dosažení je schopen využít téměř každé možnosti a příležitosti, která se nabízí. Otroctví je neodvratitelně spojeno především s chudšími oblastmi světa nebo méně zabezpečenými skupinami osob. Tyto podmínky ukazují otroctví v trochu pozmeněném světě, které je naprosto odlišné od reality, a co víc, mnohdy jsou tyto podmínky i jakýmsi „odvodněním a vysvětlením“ moci silnějších nad slabšími.

Další otázkou je, zda se dá otroctví reálně efektivně odstranit. Úplné potlačení otroctví a všech souvisejících projevů se zdá být cílem celkem utopickým. Jedním z prostředků odstranění otroctví by byla celosvětová změna podmínek, ve kterých se vyskytuje – změna nejen společnosti jako takové, ale i vyrovnání majetkových nerovností mezi jednotlivými státy, kmeny i společenskými vrstvami.

Vedle podmínek, které by případně byly reálně odstranitelné, stojí podmínky individuálních případů – lidská vůle, zdánlivá dobrovolnost výkonu určitých prací i morální hodnoty a přesvědčení zústených osob. Tyto faktory je téměř nemožné ovlivnit, jsou spojeny s výchovou, životními podmínkami, vzděláním apod. a rozhoduje o nich každý jednotlivec svým chováním. Právě tyto podmínky jsou základním důvodem, proč k otroctví, ponižování a nelidskému chování dochází a právě tyto podmínky není možné odstranit nějakou politickou či jinou veřejnou mocí, lepší právní úpravou nebo osvětou a zvyšováním vzdělanosti obyvatel světa. Do doby, kdy budou lidé ochotní k praktikám podobným nebo rovnajícím se otroctví, bude nemožné toto efektivně a zcela odstranit.

Co se týká právní úpravy otroctví, resp. právní úpravy zákazu otroctví, je tato obsažena v mnoha mezinárodních dokumentech. I přes poměrně rozsáhlé zmínky v mezinárodním právu je však zcela nemožné efektivně obsáhnout všechny novodobé projevy otroctví, neboť to přibývá s měnícími se společenskými podmínkami a potřebami. Právní úprava představuje nezbytný základ této úpravy a je dotvářena judikaturou soudních orgánů. Právě judikatura hraje v této oblasti nezastupitelnou a elementární roli. Lidsko-právní judikatura posledních let dosahuje vysoké kvality a snaží se o co možná nejširší ochranu.

A koliv se spole nost snaží o odstran ní otroctví, obchodu s lidmi, zneužívání d tské práce apod., tvrd trestá odhalené p ípady, reguluje zákaz otroctví na mezinárodní úrovni a dokonce ho považuje a interpretuje jako nejzákladn jší lidsko-právní pravidlo, boj proti otroctví je dlouhodobá záležitost s pomalu se dostavujícími výsledky. Nezbyvá než v pomalém a mnohdy silov nevyváženém boji pokračovat a snažit se o zachování, respektování a hlavn striktní dodržování nejelementárn jšího a nejstaršího základu každého spole enského uskupení, tedy jednotlivých základních lidských práv a svobod.

Seznam použitých zdroj

Publikace:

- Abass A., *International law, Texts, Cases and Materials*, Oxford University, Oxford, UK, 2012
- Dunovský J., Mitlohner M., Hej K., *Problematika d tských práv a komer ního sexuálního zneužívání d tí u nás a ve sv t*, Grada Publishing s.r.o., Praha, 2005
- Kalin W., Müller L., Wyttenbach J. (edited by) – *The face of human rights*, Lars Müller publishers, Switzerland, 2004
- Kolektiv autor Encyklopedického domu, spol. s r.o., *Encyklopedický slovník*, Encyklopedický d m, spol. s r.o., Praha, 1993
- Kolektiv autor Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, *Studie z mezinárodního práva, Mezinárodní ochrana lidských práv – Regionální a tematická diference*, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 2011
- Kutálková P., *P íliš úzká brána k lidským práv m: proces identifikace obchodovaných osob v eské republice*, La Strada eská republika o.p.s., Praha, 2010
- Sislin J., Murphy K., *National Research Council, Approaches to Reducing the Use of Forced or Child Labor*, National Academies Press, 2007
- Sudre F., *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*, Masarykova univerzita Brno, Brno, 1997
- Türk Danilo, *Základy mezinárodního práva*, Nakladatelství Eva Rozkotová, Praha, 2010

lánky:

- Allain J., Rantsev v. Cyprus and Russia: *The European Court of Human Rights and Trafficking as Slavery*, Human Rights Law Review, 2010 (10/3)
- Kolektiv autor státního zastupitelství, *Obchodování s lidmi – novodobé otroctví*, ASPI
- Neznámý autor, *Z judikatury ESLP: lánek 4, 5 a 6 Úmluvy*, ASPI
- Repík B., *Povinnost výkonu obhajoby ex offio a judikatura Evropského soudu pro lidská práva*, ASPI

Právní p edpisy vnitrostátní:

- Ústavní zákon. . 1/1993 Sb., ve zn ní pozd jších p edpis , Ústava R

- Usnesení p edsednictva NR . 2/1993 Sb., ve zn ní pozd jších p edpis , o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Mezinárodní a evropské smlouvy a p edpisy:

- Deklarace ILO o základních zásadách a právech v práci
- Dodatková úmluva o odstran ní otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik obdobných otroctví
- Listina základních práv EU
- Mezinárodní pakt o ob anských a politických právech a o hospodá ských
- Mezinárodní pakt o sociálních a kulturních právech
- Úmluva ILO o nucené nebo povinné práci
- Úmluva ILO o odstran ní nucené práce
- Úmluva ILO o ochran mzd
- Úmluva o ochran lidských práv a základních svobod
- Úmluva o otroctví
- Všeobecná deklarace lidských práv OSN

Elektronické zdroje:

- <http://www.echr.coe.int>
- <https://e-justice.europa.eu/>
- <http://www.echr.coe.int/>
- <http://www.mzv.cz/coe.strasbourg/cz/>
- www.varinaty.cz
- www.clovekvtisni.cz
- Otev ená encyklopedie WIKIPEDIE

Přílohy

Příloha .1

Tabulka .1: Vývoj transatlantického obchodu s otroky¹⁹

OBDOBÍ	POčet PŘEPAVENÝCH OTROK
1450-1600	367 000
1601-1700	1 868 000
1701-1800	6 133 000
1801-1900	3 330 000

Příloha .2

Tabulka .2: Data zrušení otroctví ve vybraných zemích²⁰

ZEM	ROK, VE KTERÉM BYLO ZRUŠENO OTROCTVÍ
Švédsko	1335/ 1847 v kolonii St. Barthélemy
Portugalsko	1761
Anglie a Wales	1772
Kanada	1793 (zákonem proti otroctví)
Francie	1794 – 1802
Britské impérium	1833 pro všechny kolonie
Dánsko	1848
Francie – podruhé ohledně kolonií	1848
Nizozemí	1863
Korea	1894/ dříve otroctví již 1886
Japonsko	1910
Tibet	1959 (nařízení čínské lidové republiky)
Saudská Arábie	1962
Niger	2004 oficiálně postaveno mimo zákon

¹⁹ Zdroj: otevřená encyklopedie WIKIPEDIE, staženo dne 7. 3. 2014 v 20:30 z http://cs.wikipedia.org/wiki/Otrok%C3%A1%C5%99stv%C3%AD#Historick.C3.A9_podoby_otrok.C3.A1.C5.99stv.C3.AD

²⁰ Zdroj: otevřená encyklopedie WIKIPEDIE, staženo dne 7. 3. 2014 v 20:40 z http://cs.wikipedia.org/wiki/Otrok%C3%A1%C5%99stv%C3%AD#Historick.C3.A9_podoby_otrok.C3.A1.C5.99stv.C3.AD

Příloha . 3

Deklarace Vídeňského kongresu týkající se zrušení obchodu s africkými otroky neboli obchodu s otroky (8. 2. 1815)

Velvyslanci mocností, které podepsaly Pařížskou dohodu dne 30. května 1814, shromáždění na konferenci se shodli na tom, že obchod známý pod názvem Obchod s africkými otroky byl shledán osvícenými muži všech dob jakožto odporující principům lidskosti a universální morálky.

Že zvláštní okolnosti, ve kterých se musel obchod zrodit, a obtížnost mu okamžitě zamezit mohly dosáhnout až k určitému bodu, kdy se již zdá být odporným ve svém trvání; nicméně že se nakonec pozvedl ve všech civilizovaných zemích hlas ve veřejnosti za to, aby byl obchod s otroky zrušen co nejdříve, jak jen to bude možné.

Že od té doby, co byly lépe poznány charakter a podrobnosti obchodu, a že když zla všeho druhu, která ho doprovází, jsou již zcela odhalena, mnohé evropské vlády se rozhodly uinit mu překážku a že též všechny Mocnosti vlastníci kolonie v rozličných částech světa postupně uznaly povinnost a nezbytnost zrušit ho, dílem legislativními kroky, dílem dohodami a jinými formálními zásahy.

Že se prostřednictvím článku odděleného od poslední dohody uzavřené v Paříži Velká Británie a Francie zasadily spojit své zájmy na Vídeňském kongresu, aby se ve jménu všech křesťanských Mocností vyslovily pro všeobecné a definitivní zrušení obchodu s černými otroky.

Že Velvyslanci shromáždění na Kongresu nemohou lépe uctít své poslání, splnit svou povinnost a manifestovat principy, kterými se řídí jejich ctění Vládcové, než tím, že se zasadí o splnění touhy skončit s touto metlou, která tak dlouho pustošila Afriku, ponižovala Evropu a ničila humanitu, že se zasadí o realizaci tohoto úsilí a že ho vyhlásí ve jménu svých Vládců.

Aby dosáhli takto chvályhodného cíle, jmenovaní Velvyslanci jsou ve shodě v tom, že otevrou svá rokování prostřednictvím slavnostního prohlášení principů, které jsou shrnuty v tomto díle.

V důsledku jednomyslného písemného prohlášení se jejich Dvory k principu, který byl vyhlášen ve výše zmíněném zvláštním článku Pařížské dohody, jsou zmocněni k tomuto aktu a proto tváří v tvář celé Evropě vyhlásují, že vzhledem k všeobecnému zrušení obchodu s černými otroky jakožto opatření pro odhodlanost jejich pozornosti, podléhající duchu doby a všeobecným principům jejich ctěných Vládců, že jsou zaujati upřímnou touhou přispět k co nejrychlejšímu a nejúčinnějšímu vyřešení tohoto opatření všemi prostředky, které mají k dispozici, a že budou

jednat užitím t chto prost edk s veškerou horlivostí a vytrvalostí, jaké jsou pro uskute n ní tohoto krásného a velkého cíle t eba.

Velmi dob e obeznámeni se smýšlením svých Vládc , nep edpokládaje, že o spln ní n kterých ctihodných cíl nemohou usilovat bez odpovídající ohleduplnosti p ed svými zájmy, zvyky a p edsudky, a proto již zmi ovaní Velvyslanci sou asn uznávají, že tato všeobecná idea nedojde napln ní, dokud ji každá Mocnost samotná nebude chápat jakožto ešení nejú eln jší pro definitivní zrušení obchodu s ernými otroky. V d sledku toho bude ustanovení lh ty, kdy musí být obchod všeobecn zastaven, p edm tem jednání mezi Mocnostmi. Je též dohodnuto, že nebude zanedbán žádný prost edek, kterým bude pr b h jednání zajišt n a urychlen. Vzájemný závazek mezi p ipojivšími se Vládcí, který stanovuje toto prohlášení, nebude považován za spln ný až do doby, kdy spole né úsilí všech bude korunováno naprostým úsp chem.

Dávaje tuto deklaraci na v domost Evrop a všem civilizovaným národ m na Zemi, zmi ovaní Velvyslanci, vyhlášujíc zrušení obchodu s ernými otroky, se domnívají, že by bylo dobré zapojit též všechny ostatní Vlády a p edevším ty, které již projevíly stejné smýšlení, a zasadit se o získání jejich hlasu v této záležitosti. Jejichž kone né vít zství bude jednou z nejkrásn jších památek století, které jej obklopuje a které se tak slavn uzav e.

Víde , 8. února 1815.

Talleyrand. Castlereagh. Stewart. Wellington. Nesselrode.

C. Loewenhielm. Gomez-Labrador. Palmella.

Saldanha. Lobo. Humboldt. Metternich.

P íloha . 4

Vý et nejd ležit jší oborových instrument právní úpravy zákazu otroctví

Mezi nejd ležit jší pat í následující dokumenty: Deklarace práv dít te (1924); Charta práv dít te (1959); Úmluva OSN o odstran ní všech forem diskriminace žen (1979); Úmluva OSN o právech dít te (1989); Úmluva ILO o nejhorších formách d tské práce (1999); Protokol OSN o ochran , potla ení a trestání obchodu s lidmi, zvlášt ženami a d tmi (2000); Palermský protokol o prevenci, potla ování a trestání obchodování s lidmi, zvlášt se ženami a d tmi (2000); Úmluva Rady Evropy o opat eních proti obchodování s lidmi (2005).

Příloha . 5

Judikované případy Evropského soudu pro lidská práva, které nejsou považovány za porušení

1. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

SCHITEMAKER v. Nizozemí

V tomto řízení se jednalo o snížení podpory v nezaměstnanosti v případě odmítnutí pracovního místa a stížnost stěžovatelky byla soudem dne 4. května 2010 posouzena jako nepřijatelná.

Stěžovatelka byla od roku 1983 nezaměstnaná a pobírala státní příspěvek. Se změnou legislativy se změnily podmínky pro výplatu příspěvku. Pro zachování příspěvku v původní výši bylo nutné přijmout „obecně přijatelné zaměstnání“. Proti tomuto případnému snížení podpory v nezaměstnanosti směřovala stížnost stěžovatelky.

Soud v tomto případě vyslovil názor, že pokud stát přijme nový systém sociálního zabezpečení, je oprávněn upravit také podmínky pro přiznání sociálních dávek, jsou-li tyto podmínky aplikovány nediskriminačně. Soud neshledal porušení 1. 4 Úmluvy.

STEINDEL v. Německo

V této věci soud dne 14. září 2010 rozhodl o nepřijatelnosti stížnosti ohledně povinnosti praktického lékaře vykonávat služby na lékařské pohotovosti.

Stěžovatelem byl oftalmolog provozující soukromou praxi. Podle německého zákona byl povinen podílet se na službách lékařské pohotovosti organizované ve veřejném sdružení lékařů, a to i přesto, že nebyl jeho členem a svou praxi nevedl ve spolupráci s veřejnou zdravotní pojišťovnou. Pohotovost měla být vykonávána v rozsahu šesti dnů každé tři kalendářní měsíce, pod hrozbou disciplinárního postihu v případě odmítnutí.

Soud v této věci nepovažoval zmiňovanou činnost za nucenou nebo povinnou práci, ani práci jinak obdobnou. Tato práce nevybočovala z rozsahu vykonávaných lékařských činností, lékaři byli za tuto činnost placeni a v zásadě uvolněni z povinnosti být pro své pacienty k dispozici i mimo ordinářní hodiny. Povinnost sloužit na pohotovosti byla součástí systému, který měl ulehčit lékařům při souasném zajištění poskytování lékařské péče.

Znaky nucené nebo povinné práce nejsou v tomto případě aniž částečně naplněny.

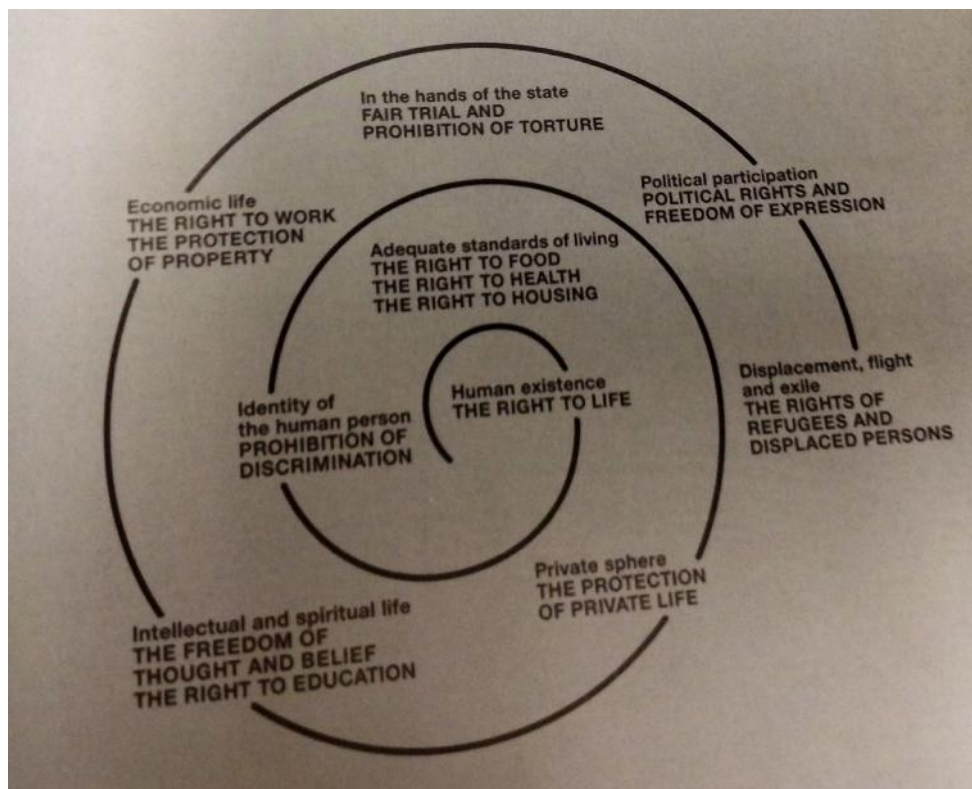
GRAZIANI – WEISS v. Rakousko

Předmětem řízení byla povinnost advokáta vybraného okresním soudem ze seznamu možných opatrovníků, ve kterém byli vedeni také notáři a praktičtí lékaři, vykonávat funkci bezplatného opatrovníka mentálně postižené osoby.

Stěžovatel byl z důvodu nedostatku opatrovníků pro mentálně postižené osoby vybrán dle výše uvedeného seznamu, neboť byl podle tohoto nařazen. Jeho úkolem bylo nakládat s příjmy opatrovance a zastupovat jej před soudem a dalšími úřady. Stěžovatel namítal pracovní i mimopracovní zátěží a namítal diskriminaci z důvodu vedení seznamu pouze osob se znalostí práva.

Soud námitky stěžovatele odmítl a rozsudkem ze dne 18. ledna 2011 konstatoval neporušení 1. 4 Úmluvy. Pro své rozhodnutí užil soud definice nucené práce z Úmluvy č. 29 ILO, a to že se jedná o *jakoukoliv práci nebo službu, které je po jednotlivci požadována pod hrozbou trestu a kterou jednatel vykonává nedobrovolně*. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že tato definice byla v daném případě naplněna, není tomu tak. Odmítnutí opatrovnictví mohlo sice za následek disciplinární sankci, ale tato plyne z jeho povinnosti spojené s výkonem povolání a zazením na seznam možných opatrovníků, což se bezpochyby stalo ze strany stěžovatele zcela dobrovolně. Navíc soud dovodil, že zátěž a nápor vyplývající z opatrovnictví nebyl nepřiměřený a tato služba tedy není povinnou nebo nucenou prací dle 1. 4 Úmluvy.

Dimenze lidských práv

Zdroj: Kalin W., Müller L., Wyttenbach J. (edited by) – The face of human rights, Lars Müller publishers, Switzerland, 2004